

ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ

ПОВРЕМЕНИ СПИС

ЗА СЛОВЕНСКУ ФИЛОЛОГИЈУ И ЛИНГВИСТИКУ

УРЕЂУЈЕ

А. БЕЛИЋ

УЗ

СТАЛНУ САРАДЊУ

г. г. А. МЕЈЕ-А, проф. Collège de France, А. СТОЈИЋЕВИЋА, проф. Унив. у
Љубљани, К. НИЧА, проф. Унив. у Кракову, Љ. СТОЈАНОВИЋА, акад. у
Београду, М. РЕШЕТАРА, б. проф. Унив. у Загребу, О. ХУЈЕРА, проф. Унив.
у Прагу, Р. НАХТИГАЛА, проф. Унив. у Љубљани, СТ. ИВШИЋА, проф. Унив.
у Загребу, СТ. М. КУЉБАКИНА, проф. Унив. у Београду, ФР. ИЛЕШИЋА,
проф. Унив. у Загребу, ФР. РАМОВША, проф. Унив. у Љубљани и Х. БАРИЋА,
проф. Унив. у Београду

КЊИГА VIII

ДРЖАВНА ШТАМПARIЈА
КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ
БЕОГРАД, 1928—1929

Поводом расправе: „О писању руских имена у нашем народу“.

Нема никакве сумње да транскрибовање руских имена, као и чешких и пољских, о којима г. Московљевић исцрпно не говори, претставља велику неуједначеност у савременом књижевном језику. Зато је похвална и природна жеља г. М. да ту неуједначеност покуша да сведе на мању меру. Али, као што је читалац из горњег могао видети, тешко да је у томе успео. То не значи да и даље не треба чинити такве покушаје, а тако исто да у разлагању г. М. нема и добрих напомена које могу бити корисне за даљи развитак овог питања.

Ја ћу показати само, зашто се предложени начин од г. М. у његовој целокупности не може примити.

Основна је његова мана — његова произвољност. За руска имена са умекшаним сугласницима (са *л, н, ш, ђ* и др. испред *ь, е, и, ђ*) г. М. вели да их треба писати на пр. са *л* и *љ, н* и *њ* према томе да ли има сличних речи у нашем језику, па ако има, или *ако би их могло бићи*, онда треба писати онако како се пишу код нас, са *л* или са *љ, са н* или са *њ*. На пр. *Лидија, Илин* (= *Иљинџ*), *Смоленск, Јасенин, Неверов, Нижњи, Ленин, Лишвинов, Нежин, Бакунин, Нелидов*; али: *Васиљев, Моциљев, Даниљевски, Шчегољев, Коњевски, Сањин, Сџуињак*, — зато што у тим речима би или могло бити *љ, њ* у нашем језику или се ти гласови у нашем језику у сличним речима налазе. То је лако рећи, али ко би умео то правило применити. Када се у руском пише подједнако *Смоленскџ* и *Данилевскій*, а у нашем језику имамо *смола* и *Данило*, колико људи знају да у *Данилевскій* имамо стари присвојни придев *Даниљ* (као у *Никољ дан* и сл.), тако да може погодити да треба писати *Даниљевски*, а *Смоленскџ* према *смола* — *Смоленск*; у руском имамо *Соня* и деминутивно *Сонечка* и г. М.

због *Соња*, које је код њега транскрипција руског *Соня*, тражи да се пише *Соњечка*, а не *Сонечка*, како би он иначе тражио; али по чему тражи да се пише *Бакунин* када је оно постало свакако од *бакуња*, а такве именице код нас нису у обичају. Или код календарских имена: он тражи да се *Фома* пише *Тома*, *Фадей*, — *Тадија* и сл.; *Фёдоръ* — он пише *Фјодор*, *Филофей* — *Филофег* итд. Али ако ћемо грчка имена писати у нашем изговору, онда зашто то да чинимо са именима *Фома* и *Фадей*, а да не чинимо са *Фёдоръ*, *Филофей* и др.? Зашто свугде да не пишемо: *Тома*, *Тадија*, *Теодор*=*Тодор*, *Филоџеј* итд. Ко ће ту знати како код којих имена да пише. То не може ни сам г. М. одредити. Јер кад он пише *Тадија* од *Фадей*, које је ређе име, зашто да не пише *Фёдоръ* — *Теодор*=*Тодор*, које је знатно код нас обичније. Па ако хоћемо тако, зашто да оставимо и *Осийъ*, а не *Јосиф*, *Семјон* (= Семёнъ), а не *Сима*, *Прасковја*, а не *Параскева* итд. итд.

Ја бих могао из предлога г. М. да наведем још много знакова потпуне произвољности која се овде допушта. Г. М. иде тако далеко да тражи да пишемо *Рурик*, а не *Рјурик* зато што је старо прасловенско *р* (*р* умекшано, исп. *море*=*мо́ре*) очврсло у нашем језику; али зар није наше ново *рј* (исп. *борје*, *иверје* итд.) ближе рускоме *р* неголи *р* тврдо. Таквих и сличних ствари има у размишљањима г. М. доста.

Ни под којим условима оваква се произвољност не би могла допустити. Транскрибовање није ни *ѿсрбљавање* ни *ѿревођење* речи. Оно треба, колико средства једног језика допуштају, да претставља верну слику туђег имена. Само је питање: да ли та слика треба да је што вернија према ономе како се имена изговарају у једном језику или како се пишу, да ли имена треба гласовно транскрибовати или их треба према начину писања — „транслитеровати“. И г. М. је имао да се одлучи за једно или друго. Он се одлучио за средину. Неке се речи код њега гласовно транскрибују, а друге се „транслитерују“. Као што смо горе видели има код г. М. и треће категорије речи које се удешавају према нашим речима („адаптирају“).

И у примени овог другог принципа влада код г. М. извесна произвољност која његовом начину, ако се и засебно узме, знатно смањује вредност. Пре свега није добро то, што се г. М. није одлучио за једно: или за транслитерацију или за транскрипцију; а затим, друго, није добро што *под истим објективним условима* — он примењује час једно час друго.

Уопштим цртама (иако и ту има и нејасности и колебања) г. М. предлаже да се испред *ь, е, ђ, и* врши транслитерација (тј. да се сугласници не умекшавају), а пред *я, ю* да се врши транскрипција са умекшавањем. Али и ту се неки пут то врши, а неки пут се не врши, напр. *Пеџа (Пешја), Феџа (Федя), Берџајев (Бердяевъ), Чисџаков (Чистяковъ)* и др.; али се у исто време предлаже: *Тјуменъ (Тюмень), Устјуг (Устюгъ)* и сл.

Према овоме види се да би примање предложеног система од г. М. стварало врло велике тешкоће и хаос убудуће не би био мањи него што је био досада, а од писаца би се тражило филолошко знање које они обично немају и које и убудуће неће имати.

Дакле, да сведем. Систем г. Московљевића не може се примити са ових разлога:

1. Што се не ограничава самим именима. Сваки писац мора у начину како су имена написана на страном језику наћи све што му треба да правилно транскрибује име које му је потребно транскрибовати, а не да врши испитивања о њима у српскохрватском језику.

2. Принцип транскрибовања мора бити сасвим прост и доследно спроведен. Или транскрипција или транслитерација. „*Фадей*“ може бити или *Фаџеј* или *Фадеј*, тј. или транскрибовано или транслитеровано, а никако *Тадија* или слично. Друга је ствар кад се ствари прерађују. Тада се могу узети и друга имена.

3. Избор принципа не може бити један за руски језик, други за пољски, трећи за француски итд. Већ он мора бити у складу са духом нашег правописа и мора бити једнак за све језике. Пошто је наш правопис фонетички, то се тим самим и одређује начин којим *се морају* вршити транскрибовања. Цело ово разматрање г. М. уверило ме је у тачност овог принципа који је примљен и за наш званични правопис.

Али то не значи да транскрибовање страних речи у нашем језику не може бити упрошћено. Заслуга чланка г. Московљевићева у томе је што се и из њега то сасвим јасно види. Али начин на који је г. М. хтео то да изведе, довео би још до знатнијих компликација.

Уосталом неко упрошћавање транскрибовања руских имена већ је и досада било извршено у томе што се није водило рачуна о колебањима руских вокала која се налазе, у главном, под утицајем места акцената у речима. Оно се није вршило и зато

што је било немогуће сачувати у нашем језику руски акценат и што је изговор вокала претстављао различне преливе (нијансе) које је било немогуће предавати азбуком нашег књижевног језика. Ја мислим да се у овом правцу може и даље ићи и предложити и упрошћавање бележења сугласника пред умекшаним вокалима (на пр. испред *и*); али правила и ту морају бити проста и обухватати све случајеве који се налазе под истим гласовним условима. Ја мислим да се та правила када се прими фонетски начин транскрибовања имена могу лако утврдити за све словенске језике. И то је потребно урадити што пре, да би се општем принципу фонетичности, који прописује наш државни правопис, дала довољно исцрпна примена. Његови општи прописи дају за то све потребне услове.

Поводом горњег чланка морам се задржати још на неким тачкама у којима се такође никако не могу сложити са г. М. Он предлаже да се у страним речима не врши једначење и редукција сугласника. На пр. он пише *Безсонов*, *Коробка* и сл. Ја сматрам да се то не може примити. Кад г. М. пише *Пеџа* м. руског *Пешја*, *Феђа* м. *Федя*, не разумем зашто не пише *Бесонов*, *Коройка*, *Волишки* и сл., пошто и Руси сами тако изговарају те речи. Може се не ићи тако далеко да се м. *Волишки* пише *Волишки*, али се никако не може писати *Волжски*. Тако радимо при транскрипцији имена и других народа, тако радимо у своме језику, — па тако морамо поступити и у овом случају. Тако исто када транскрибујемо руска презимена као *Григоровић*, *Адамовић* која ми можемо изговорити како их Руси изговарају (са *ч*) и за које имамо довољно знакова у нашем језику, ја не знам коме је потребно да се пишу *Григоровић* и сл. када она гласе *Григорович* и када их Руси тако изговарају, а ми их тако можемо изговорити!

Тако се исто не могу сложити са г. М. и у промени имена. Када се неко име прими у наш језик, оно постаје у промени својој саставни део нашег језика. *То бива по неопходности*. И досад су имена као *Јуречек* остајала са нашом променом *Јуречка*, *Јуречеку* и сл., а не *Јуречка*, *Јуречку* и сл. зато што *е* у нашем језику у основи није никада непостојано. То исто вреди и за руске речи. Њихово „*кружок*“ када се у нашем језику мења, има — *кружока* итд., а не *крушка*, како би гласило према руск. *кружка*, јер ми не можемо *принципе* *шутје* *промене* *уносићи* у свој језик. Име треба да се прими у облику номинатива једине што верније и што ближе према изговору дотичног језика; али његова про-

мена припада даље нашем језику. У презимену *Трубецкој* осећа се придевско *-ки*, те га мењамо *Трубецкога* и сл.; и тако увек. Према томе, ја не могу допустити да се руска имена на *-ец* мењају по руском начину, на пр. *Олоњец* (или *Олонец* како пише г. М.)—*Олоњца*, а не *Олоњеца* итд.

Из овога се види колике су тешкоће онога начина који предлаже г. М. Али је такође несумњиво да се за обичну употребу принципи фонетске транскрипције за све туђе језике морају ближе одредити него што је то било досада урађено.

А. Белић